RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Kamolxo‘jayeva Shaxnoza Abduqodir qizi
Turan International University,
S.BT-22-08 guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.23151850

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari va samarali usullari yoritilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘quvchining bilimlarni o‘zlashtirishi bilan bir qatorda o‘z fikrini aniq va ravon ifodalashi, suhbatdoshini tinglashi, savol bera olishi, muloqot jarayonida o‘z nuqtayi nazarini asoslay olishi va jamoada samarali hamkorlik qilishi muhim kompetensiyalardan hisoblanadi. Tadqiqotda multimedia vositalari, interaktiv ta’lim platformalari, raqamli hikoyalash, elektron taqdimotlar, videomuloqot, interaktiv topshiriqlar va hamkorlikka asoslangan raqamli faoliyatlarning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Natijalar raqamli texnologiyalarni pedagogik maqsadga muvofiq va yosh xususiyatlariga mos ravishda qo‘llash o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqi, muloqot madaniyati, tinglash va fikr almashish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qilishini ko‘rsatadi.
Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, raqamli texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, raqamli ta’lim, interaktiv ta’lim, multimedia, raqamli hikoyalash, hamkorlik, muloqot ko‘nikmalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические возможности и эффективные методы развития коммуникативной компетентности учащихся начальных классов на основе цифровых технологий. В современном образовательном процессе наряду с усвоением знаний важное значение имеют способность учащегося ясно и последовательно выражать свои мысли, слушать собеседника, задавать вопросы, аргументировать собственную позицию и эффективно взаимодействовать в коллективе. Анализируется роль мультимедийных средств, интерактивных образовательных платформ, цифрового сторителлинга, электронных презентаций, видеокоммуникации, интерактивных заданий и совместной цифровой деятельности в развитии коммуникативных навыков младших школьников. Результаты показывают, что целенаправленное использование цифровых технологий с учетом возрастных особенностей учащихся способствует развитию устной и письменной речи, культуры общения, навыков слушания и обмена мнениями.
Ключевые слова: начальное образование, цифровые технологии, коммуникативная компетентность, цифровое образование, интерактивное обучение, мультимедиа, цифровой сторителлинг, сотрудничество, коммуникативные навыки, информационно-коммуникационные технологии.

Abstract. This article examines the pedagogical potential and effective methods of developing primary school pupils' communicative competence through digital technologies. In modern education, it is important not only for pupils to acquire knowledge but also to express their ideas clearly, listen to others, ask questions, justify their opinions, and communicate effectively in collaborative settings. The study analyzes the role of multimedia tools, interactive learning platforms, digital storytelling, electronic presentations, video communication, interactive tasks, and collaborative digital activities in developing pupils' communication skills. The findings indicate that purposeful use of digital technologies, taking into account pupils' age characteristics, contributes to the development of oral and written language, communication culture, listening skills, and the ability to exchange ideas effectively.

Keywords: primary education, digital technologies, communicative competence, digital learning, interactive learning, multimedia, digital storytelling, collaboration, communication skills, information and communication technologies.

Kirish. Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi o'qitish mazmuni, metodlari va vositalarini qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Zamonaviy boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarga bilim berish bilan birga, ularni turli vaziyatlarda samarali muloqot qila oladigan, o'z fikrini mustaqil ifodalaydigan va boshqalarning fikrini tinglay oladigan shaxs sifatida shakllantirishdan iborat.

Kommunikativ kompetensiya shaxsning muloqot jarayonida til vositalaridan to'g'ri va maqsadga muvofiq foydalanishi, o'z fikrini ifodalashi, suhbatdoshni tinglashi, savollar berishi, fikr almashishi va ijtimoiy vaziyatga mos ravishda muloqot qila olish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Boshlang'ich sinf davrida kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi alohida ahamiyatga ega. Chunki aynan shu davrda bolaning lug'at boyligi, og'zaki nutqi, yozma nutqi, tinglash madaniyati va tengdoshlari bilan muloqot qilish ko'nikmalari faol shakllanadi. An'anaviy darslarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish asosan suhbat, savol-javob, matnni qayta hikoya qilish va guruhli topshiriqlar orqali amalga oshiriladi. Raqamli texnologiyalar esa ushbu faoliyatni vizual, interaktiv va multimedia vositalari bilan boyitish imkonini beradi.

Masalan, raqamli hikoyalash orqali o'quvchi tasvir, ovoz, matn va animatsiyadan foydalanib, o'z hikoyasini yaratishi mumkin. Interaktiv topshiriqlar esa o'quvchilarning savol berish, javob qaytarish va fikr almashish faoliyatini kuchaytiradi. Shu nuqtayi nazardan, boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalar yordamida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning samarali pedagogik usullarini aniqlash dolzarb masalalardan biridir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda pedagogik kuzatish, ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilish, suhbat, qiyosiy tahlil, amaliy topshiriqlar va pedagogik tajribani umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini baholashda quyidagi mezonlar asos qilib olindi:

1. Fikrni og'zaki ifodalash – o'quvchining o'z fikrini aniq va izchil bayon qila olishi.
2. Tinglash ko'nikmasi – suhbatdoshning fikrini diqqat bilan tinglash va mazmunini tushunish.

3. Savol berish – mavzu yuzasidan mazmunli savollar bera olish.
4. Fikr almashish – o‘z nuqtayi nazarini bildirish va boshqalarning fikrini hisobga olish.
5. Yozma kommunikatsiya – fikrni yozma shaklda tushunarli ifodalash.
6. Hamkorlik – juftlik va guruhda samarali ishlash.
7. Raqamli kommunikatsiya madaniyati – raqamli muhitda muloqot qoidalariga rioya qilish.

Tadqiqotda raqamli texnologiyalarning quyidagi shakllaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilindi:

- multimedia taqdimotlari;
- interaktiv elektron topshiriqlar;
- raqamli hikoyalash;
- ta’limiy videolar;
- audio materiallar;
- elektron lug‘atlar;
- virtual hamkorlik topshiriqlari;
- onlayn test va viktorinalar;
- elektron portfolio;
- raqamli taqdimotlar.

NATIJALAR

Tadqiqot tahlili raqamli texnologiyalardan maqsadli foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ faoliyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratishini ko‘rsatdi. Raqamli hikoyalash o‘quvchilarga matn, rasm, ovoz va boshqa multimedia elementlaridan foydalangan holda hikoya yaratish imkonini beradi.

Masalan, o‘qituvchi o‘quvchilarga bir nechta rasmlarni taqdim etadi. O‘quvchilar ushbu rasmlar asosida hikoya tuzadilar, hikoyani og‘zaki bayon qiladilar yoki qisqa raqamli taqdimot tayyorlaydilar.

Bu jarayonda o‘quvchi:

- voqealarni ketma-ketlikda bayon qiladi;
- yangi so‘zlardan foydalanadi;
- gaplarni mantiqiy bog‘laydi;
- o‘z fikrini ifodalaydi;
- savollarga javob beradi.

Natijada og‘zaki nutq va ijodiy fikrlash bilan bir qatorda kommunikativ kompetensiya ham rivojlanadi. Multimedia materiallari o‘quvchilarga ma’lumotni bir vaqtning o‘zida matn, tasvir, ovoz va video orqali qabul qilish imkonini beradi.

Masalan, ona tili darsida qisqa videolavha namoyish etilib, o‘quvchilarga quyidagi topshiriqlar berilishi mumkin:

- Videoda nima haqida so‘z yuritilgan?
- Asosiy qahramon kim?
- Siz qahramonning o‘rnida bo‘lganingizda nima qilardingiz?
- Voqeani qanday davom ettirish mumkin?

Bunday savollar o‘quvchini oddiy tinglovchidan faol suhbatdoshga aylantiradi. Interaktiv topshiriqlar o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirish bilan birga, kommunikativ vazifalarni bajarish imkonini ham beradi.

Masalan, “Juftingga savol ber”, “Rasm asosida suhbat tuz”, “Berilgan vaziyatda dialog yarating”, “Hikoyani davom ettir” kabi topshiriqlar raqamli muhitda tashkil etilishi mumkin.

O‘quvchilarning kichik hajmdagi elektron taqdimot tayyorlashi ularning mustaqil fikrlash va o‘z fikrini auditoriya oldida bayon qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. O‘quvchi tayyorlagan materialini sinfdoshlariga taqdim etadi va savollarga javob beradi. Shu orqali uning nutqiy va ijtimoiy-kommunikativ ko‘nikmalari rivojlanadi.

Raqamli muhitda guruhli topshiriqlarni tashkil etish o‘quvchilarda hamkorlik kompetensiyasini shakllantirishga yordam beradi.

Masalan, guruh a’zolariga quyidagi vazifalar taqsimlanishi mumkin:

- biri ma’lumot izlaydi;
- ikkinchisi matn tayyorlaydi;
- uchinchisi rasmlarni tanlaydi;
- to‘rtinchisi taqdimotni namoyish etadi.

Bunday faoliyat o‘quvchilarni bir-birining fikrini tinglash, vazifalarni taqsimlash va umumiy natija uchun mas’uliyat olishga o‘rgatadi.

MUHOKAMA

Raqamli texnologiyalar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish uchun katta imkoniyatlarga ega bo‘lsa-da, ulardan foydalanish pedagogik maqsadga muvofiq tashkil etilishi lozim. Texnologiya o‘quvchini passiv tomoshabinga aylantirmasligi kerak. Masalan, faqat video ko‘rsatish kommunikativ kompetensiyani yetarli darajada rivojlantirmaydi. Video namoyishidan so‘ng savol-javob, munozara, hikoya tuzish yoki juftlikdagi muloqot tashkil etilsa, uning pedagogik samarasi oshadi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalardan foydalanishda o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olish zarur. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun topshiriqlar qisqa, tushunarli, vizual va faoliyatga yo‘naltirilgan bo‘lishi maqsadga muvofiq. Raqamli ta’lim muhitida raqamli kommunikatsiya madaniyatini shakllantirish ham muhim. O‘quvchilarga onlayn muloqotda hurmat bilan yozish, boshqalarning fikrini qadrlash, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish va raqamli muhitda odob qoidalariga rioya qilish tushuntirilishi lozim.

Raqamli texnologiyalardan foydalanishning yana bir muhim jihati — individual yondashuv imkoniyatining kengayishidir. Ayrim o‘quvchilar og‘zaki muloqotda faol bo‘lmasligi mumkin, ammo raqamli taqdimot, yozma topshiriq yoki audio yozuv orqali o‘z fikrini yaxshiroq ifodalashi mumkin.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalar kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning o‘rnini bosuvchi emas, balki uni boyituvchi pedagogik vosita sifatida qaralishi kerak.

Raqamli texnologiyalar va kommunikativ kompetensiya rivojlanishi

Raqamli vosita	Faoliyat turi	Rivojlanadigan kompetensiya
Multimedia video	Ko‘rish va muhokama	Tinglash va fikr bildirish
Raqamli hikoyalash	Hikoya yaratish	Og‘zaki va ijodiy nutq

Raqamli vosita	Faoliyat turi	Rivojlanadigan kompetensiya
Elektron taqdimot	Taqdimot qilish	O‘z fikrini ifodalash
Interaktiv topshiriq	Savol-javob	Muloqot va tezkor fikrlash
Elektron lug‘at	So‘z izlash	Lug‘at boyligi
Audio topshiriq	Tinglash va javob berish	Tinglash va nutq
Guruhli raqamli loyiha	Hamkorlik	Kommunikativ va ijtimoiy ko‘nikmalar
Onlayn viktorina	Savol-javob	Faollik va fikrlash
Elektron portfolio	Ishlarni jamlash	Refleksiya va o‘zini ifodalash

SAMARALI PEDAGOGIK MODEL

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish uchun quyidagi modelni taklif etish mumkin:

1-bosqich – Motivatsiya. Multimedia, rasm, audio yoki qisqa video orqali mavzuga qiziqish uyg‘otish.

2-bosqich – Idrok etish. O‘quvchilar raqamli material bilan tanishadi va asosiy ma’lumotlarni ajratib oladi.

3-bosqich – Muloqot. Juftlik yoki guruhda savol-javob, suhbat va fikr almashish tashkil etiladi.

4-bosqich – Ijodiy faoliyat. O‘quvchilar raqamli hikoya, taqdimot, dialog yoki kichik loyiha yaratadilar.

5-bosqich – Taqdimot. O‘quvchi o‘z ishini sinfdoshlari oldida namoyish etadi.

6-bosqich – Refleksiya. O‘quvchilar “Men nimani o‘rgandim?”, “O‘z fikrimni qanday ifodaladim?”, “Muloqotda nimani yaxshilashim kerak?” kabi savollar asosida o‘z faoliyatini tahlil qiladi.

Bunda asosiy e’tibor texnologiyaning o‘ziga emas, balki uning o‘quvchini faol muloqotga jalb etish darajasiga qaratilishi lozim.

Boshlang‘ich ta’limda raqamli texnologiyalardan foydalanish quyidagi natijalarga olib kelishi mumkin:

- o‘quvchilarning og‘zaki nutqi rivojlanadi;
- lug‘at boyligi kengayadi;
- tinglash va tushunish ko‘nikmalari mustahkamlanadi;
- savol berish va javob berish qobiliyati rivojlanadi;
- o‘z fikrini izchil ifodalash ko‘nikmasi shakllanadi;
- guruhda ishlash va hamkorlik qilish qobiliyati rivojlanadi;
- o‘quvchilarning ta’lim motivatsiyasi oshadi;
- raqamli kommunikatsiya madaniyati shakllanadi.

Shunday qilib, raqamli texnologiyalarni boshlang‘ich ta’lim jarayoniga pedagogik maqsadga muvofiq, tizimli va yosh xususiyatlariga mos ravishda joriy etish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish uchun samarali imkoniyat yaratadi.

Xulosa. Raqamli texnologiyalar asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Raqamli vositalar o‘quvchilar uchun muloqot qilish, fikr almashish, ijodiy mahsulot

yaratish va o‘z fikrini turli shakllarda ifodalash imkoniyatlarini kengaytiradi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, multimedia vositalari, raqamli hikoyalash, interaktiv topshiriqlar, elektron taqdimotlar, guruhli raqamli loyihalar va audio-video materiallardan maqsadli foydalanish o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hattie J. Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. – London: Routledge, 2009.
2. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. – Paris: OECD Publishing.
3. OECD. Digital Education Outlook. – Paris: OECD Publishing.
4. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Strasbourg: Council of Europe, 2020.
5. O‘zbekiston Respublikasi. Ta’lim to‘g‘risidagi Qonun. – Toshkent, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi sohasiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.
7. Chauhan, S. S., Padmavathy, R., Ergashboyevna, N. U., Mohameed, H., Arunkumar, E., Priyanka, T. P., ... & Shetty, C. (2025, November). Engineered Bacterial Bioleaching for Sustainable Metal Recovery and E-Waste Biodegradation. In 2025 International Conference on Intelligent Systems and Pioneering Innovations in Robotics and Electric Mobility (INSPIRE) (pp. 402-407). IEEE.
8. Habelalmateen, M. I., Mishra, N., Ergashboyevna, N. U., Kannan, A. S., Madhavi, V., Bhuvaneshwari, K. S., & Turdiev, I. M. (2025, November). Predictive Multi-Agent Coordination for Adaptive and Human-Aware Collaborative Assembly Robotics. In 2025 International Conference on Innovations and Emerging Technologies In AI & Communication Systems (IETACS) (pp. 1682-1688). IEEE.
9. Prathipa, R., James, L., Fallah, M. H., Saritha, G., & Ergashboyevna, N. U. (2025). Exploring the Effects of Electromagnetic Radiation on DNA at Microwave and Radio Frequencies. National Journal of Antennas and Propagation, 7(2), 293-301.
10. Nurullayeva, U. E. (2023). Hamkorlik pedagogikasi orqali tarbiya jarayoniga pedagogik yondashuvlarni takomillashtirishning pedagogik asoslari. Science and Education, 4(5), 1250-1254.